

Sar te arakhen o drumo vash e aktivno inkluzija khana dzivdinena /traisaren/ ko na-formalno dzivdipaske thana ki Roma/Rimo/

Legaripasko lil vash o avipe/resarin/

Jekh kotar e glavno phuchipena so sikavde pes trujal e projektoskere aktivitetora sine jekh thaj jekh pangle e Romengere trubuimatar kola so train ko na-formalno dzivdipaske thana ki Roma kotar e komunakeri socijalno servisengi rig. Naj haljovibaskere-statistichko informacije pala gasave dzivdipaskere thana vaj pale vash e manushengero numero so de manusha train olende. I majchachuni informacija si dendi kotar o departamento vash e Javutno Siguriteto thaj Operativa kotar e Lokalno policajsko shtacija kotar e Rom Capitale sar kotor katar e manushengo genibe ko 2017 pala e Roma Sinti, thaj Kaminanti (ko teksto dureder kotar o RSC),kote so si identifikuime 19 spontano na-autorizirime dzivdipaske thana kote so dzivdinena buteder kotar e 2,000 manusha ¹. Javera informacije thaj dikhiba sikavena javeder percepcija, kote so si buteder kotar e 300 na-formalno dzivdipaske thana, numa e cikneder manushengere numerora (pashe 1,200 manusha)².

Vash buteder Roma kola so dzivdinena ko na-formalno thana, e relacije e javutne administracijaja si paramisi panli e zorasar kerde paldimasa/evikcijencar/. Sar so phenel i asocijacija 21 luglio, «ko nakhle 4 bersha, kerde si 175 zorasar kerde paldipa kote si targetirime 2,200 Roma kolen so isi Romanijako themutno lil thaj train ko na-formalno dzivdipaske thana ko foro Roma, kodo anela mashkar e komunitete, familije, thaj individue te piren /dzan/ kotar e jek foresko rig ko aver»³. Numa jekh kotar e sa 150 Romane intervjuirime manusha kotar o projekto ROMunicare phendas kaj nikana na sine kotor katar gasavi praktika, dzi kote buteder kotar e dopash phende kaj sine kotor pe gadi praktika kerde trin drom vaj

¹Manushengo genipe kotar e Lokalno policija ki Roma Capitale–Javutno siguriteto vi Operativa, Rome, 2017

² Parlamentarno Komiteto vash e Rodipe vi siguritetake kondicije vi foresko phageripe andre vi ko periferije, Deputatengi kamera/komora/, Doc. XX-bis, N. 19, 5 February2018, p. 298.

³ Associazione 21 luglio. *Rapporto annuale 2017*. Rome: Associazione 21 luglio Onlus, 2018., p. 69.

http://www.21luglio.org/21luglio/wp-content/uploads/2018/04/Rapporto_Annuale-2017_web.pdf

buteder droma khana sine zorasar paldime. I praktika kotar e zorasar ispidime paldipa bi deibe alternativno solucija vash e khera na numa so crdela olengero hakaj vash e normalno dzivdipa pe rig numa vi phagerel o hakaj so si phendino thaj prepinzardo kotar e EU Shero vash e Fundamentalno Chachipe (artiklo. 34 – socialno siguriteti vi socialno asistencija), sikavela vi e foresko phagjaripe ko buteder kotora, thaj na numa pe periferija.

Ki rosh kotar gasavi situacija, i buchi vash e legaripaskero avipe lela specijalno sigjaripe/urgencija/.Ki vrama kotar o projekto amen lachardam amaro gindo vash e zurale riga thaj specijalno pala e kovliba kotar e legalno vi institucionalno struktura savi so irinila pes mashkar e Romani komuniteta. E Roma so lije than ko proekto, lije shaibe te lacharen pesko trubumasko gindo te shaj te peren e standardora thaj te len pesko shaibe te resljaren socialno inkluzivno servisoro.

Amen dikljam kaj vi o kulturalno javeripa buteder naj limitiribe vaj restrikcija sar so si vakerdo ko ciljora sar grizha ki Europaki strategija vash e inkluzija. Ko akava drumo amen trubuj te las gindo kaj sar administrativno themeske buchara legaras responsibiliteta/ciljo/ te keras promocija pala e jekh thaj jekh standardora sar so si o zakono e hakajenge kleja, te resljaren pes e hakaja kodole manushenge kola so train telal dzungale kondicije, pe naegalno kondicije si paldime gasave sar so si e e Roma save so train ko na-formalno kherenge thana.

Ko akava konteksto, i resarin nashti te ovel gindil ex-post urgentno intervencija, sar so si e zorasar ispidime paldipa bi- dendo alternativno adekvatno shaibe vash o kher, kodo akto si hakajengo phageripe, sar so o Amnesty International lungo vrama legarela pes sine/azutisarela sine/⁴. Sar alternative ko akava resljaripe, avena zureder e stereotipora, o dzungalo gindipe, o crdipe pe rig/eksluzija/ vi generalno dukaviba, amen musaj te implementirina pozitivno komunikacija vi edukativno akcija kasko ciljo targeto ka ovel andre ko sasto socialno konteksto vi referenca, kerindoj promocija pe aksesu/resljaribe/vi participacija ko themutne hakaja marindoj pes mamuj i diskriminacija, sar so klaro akarela i Nacionalno Strategija vash i inkluzija pala o RSC⁵.

⁴ Amnesty International (2012). *Ai margini. Sgomberi forzati e segregazione dei rom in Italia. Un alloggio adeguato è un diritto umano*. London: Amnesty International Publications, 2012.

⁵ Ufficio Nazionale Antidiscriminazioni Razziali (UNAR). *Strategia Nazionale d'Inclusione dei Rom, dei Sint e dei Caminanti 2012/2020. Attuazione Comunicazione Commissione Europea 173/2011*. Rome: Ofiso kotar e Prezidento pala e Ministerengo Konsilo, Departamento vash e Egalno Shaipena, 2012.

<http://www.unar.it/unar/portal/wp-content/uploads/2014/02/Strategia-Rom-e-Sinti.pdf>

Shaipaske intervencije

Ko majbaro kotor, vash e Roma kola so train ko na-formalno thana shaj te vorbisarel pes kaj crdena kotar e “chororipasko statuso”⁶, so phenel kaj naj len dokumentora sar evidente vash olengeri personalno autorizacija kaj train ki Italija–thaj ko konkretno kejsu/situacija/, von train ko foro Roma– thaj lenge si vazhno te resljaren e socialno servisoro. Akava mothovel e sa pharipena kolencar so resljarena pes o operatorija kola so, khana naj indikacije kola so ulavena e administracija sar jekh sasto kotor, musaj individualno te dikhel e trubuimata thaj ma te phenel na dzi ko aksesu pe fundamentalno hakaja.

Kotar e 150 Roma kola so sine phuchle, olendar 80% naj len dokumentora sar evidente kaj legalno /na ko kalo/beshena ki Italija, kodo procento mothovda kaj train ko foro Roma nekoborom bersh, sa kodo nakavel ikljovel kotar o zakono thaj si lungeder kotar trin chone katar e normalno regulirimo beshipe vash e slobodno piribe mashkar e Europakere themutne (D.lgs. 30/2007 transpozijaja/pharuvibaja/pe Europako Dekreto 2004/38/EC). Jekh thaj jekh akale legialacijaja, o achovibe buteder kotar e periodo lungeder kotar e trin chon preprela telal aver kondicije/achovibaske kriterije/ (sar te phenas buchako kontrakro vaj finasije kolencar ka azutin pes e manusha korkore olengere familijencar) kondicije kola so e Roma nashti resljaren. Kotar e aver rig, but autorija mothoven kaj vi khana gasave kriterije nashti te oven perde, gasave kategorije manusha nashti te oven paldime, numa te si von riziko vi dar ko nacionalno siguriteto.

Ki rosh kotar akaja kompleksno situacija, o ROMunicare dela duje-rigeske resarina/droma/ ki akaja intervencija:

- a) Majangle, amen das sugestija te azutisaras i **registracija e Romengi ko civilno registro**, dzaindoj pala o Gindo n. 31 kotar e Foresko Konsilo Roma kotar e 3-to Marto 2015 bersh panglo e “sistemsko registracija e manushenge kolen so naj permanentno adresa, numa si ko foro ko than ki teritorija kotar e RomaCapitale” (akarde “fiktivno beshutne”). Akaja hipoteza sine formulirimi ki godzi kaj, sar so si vakerdo upreder ko dokumento ko avgo kotor «i registracija si jekh kotar e glavno majanglune kondicije te shaj te resljares e sa avera javutne /publichno/servisoro. Kodoleske kodo si avgo trubuimaski kondicija ki fascilitacija vash e aktivno inkluzivno proceso». Vi pala kodo so sikavde pes buteder kovlipa ki

⁶ Di Noia L. (ed.). *La condizione dei Rom in Italia*. Venice: Edizioni Ca' Foscari – Digital Publishing, 2016.
http://virgo.unive.it/ecf-workflow/upload_pdf/STS_4_DIGITALE.pdf

komparazija e zorale rigencar, sar doshalipe kotar e kompleksno legalno natura, i idea te kerel pes fascilitacija pala e lokeder Romengeri registracija achoola ciljo pala kova ka dzan vi e javera komunake administracije. Te phenas sar so, phenen e direktive ki Komuna Milano vash eRomengi integracija: “ko kejsora kote so e manusha sikaven kaj von si permanentno beshutne ki komuna Milan, e komunaki administracija mangela te kerel buchi te del azutipa/pomosh/kote so trubuj, o resljaribe pe statuso sar formalno beshutno si fundavno element te crdel pes e efektivno procesencar vash e socialno inkluzija »⁷.

- b) Dujto, das sugestija te investirina **te zuraren pes e servisoro andre ki komuniteta**, specijalno ko akarde Vulicake Jekhina (Unità di Strada). Akava serviso dzala tavdela thaj si dendo kotar e Departamento vash e Socijalno politike Sala Operativa Sociale (S.O.S.), akale jekhinen isi 6 Vulicakere patrole, thaj si kerdi kotar e duj operatorija. Te zurjarel pes akava serviso gindil pes te i jekhin ovel pharuvdi ki mobilno socialno ofiso savo ka del informacije pala e edukacija, orijentacija, vi asistencija ko servisija. Kodo mothovel olenge te den pes adekvatno resursija te resljaren e javera na-formalno beshipaske thana. Te vazden pes multi-disciplinarno dzaniba te shaj te den pe perde pakivale informiriba pala sako jekh phuchiba rodipa so ka resen dzi olende, akava ka kreirinel lachi klima thaj khetanutni pakiv mashkar e socialno operatorija vi e Roma kidijal sar so si i mangin kotar e ROMunicare.

Legaripasko drom sar dzi ko edukacijako aksesu kotar e Romengeri rig

E Italijake shkole dena garancija pe univerzalno edukacijakero hakaj jekh thaj jekh e UN Konvencijaja kotar e 1989 bersh pe Chavorengere Hakaja⁸, kote so o artiklo 2 dela sankcija te na kerda pes pakiv pe akala ramosarde hakaja, kote so genavela pes vi o hakaj pe edukacija (art.28), musaj te ovel sigurno kaj sa e chave “ bi kerindoj diferencija pala oleskeri/olakeri daj, dad, vaj aver so arakhel olen, savi rasa si, koloro,olengeri orijentacija, chib, religija, politichko vaj aver gindo, nacionalno, etnikano vaj socialno avipen, barvalipe, sastibasko kovlibe, bijandipe

⁷Komuna ko Milano. *Linee guida Rom, Sinti e Caminanti*. Annex n. 1 of City Council Deliberation 752472of 21 Novembre 2012.

⁸ Dendo oficijalno avri kotar e Pashakerde Naciengi Asambleja pe 20 –to Novembro 1989 bersh, ratifikuimo kotar e Italija zakoneja n.176 ko 27-to Majo 1991, deponirimo ko Pashakerde Nacije pe 21-to Septembro 1991.

vaj pale javer statuso”, bi savi te si diskriminacija, bi dikindoj savo si lengo themutnipe vaj si olen aver fund kotar e zakonsko beshipe.

Khetane e artikloja. 38 of D.lgs. 286/98 vi o art. 45 kotar o DPR 394/99⁹, e avrune na kereske chave tela o bersh, vi pala kodo so naj len legalno beshipasko lil, si kotor kotar e obligacija te oven permanentno hramovde thaj te dzan ki shkola, olen isi hakaj pe edukacija vi treningo. I interpretacija kotar akava hakaj mothovel te dzal pes ki shkola bersh pala o bersh, te dzal pes ko hurdelina, ki mashkarutni shkola thaj ki profesionalno treningo, genindoj kodo vi avri kotar e komlusorno obligaciono sikljovibe ki shkola.

Hramovibe ki shkola thaj harne vramako ikljovibe kotar e shkola mashkar e RSC ko foro Roma

O khuvibe/akseso/ dzi ki ki shkola vash e RSC chavore si chachimata kova butivar si achavdo na dendo sar doshalipe kotar e implicitno diskriminacija kerdi kotar e edukacijakere institucije: i tendencija si te ‘peravel pes hasarel pes i motivacija’ o avibe ki shkola e akarde kidijal ‘problematicno chavengi’ kola so bajrarena e sikavnengi buchi thaj e na mangine vizite ko kotor katar e na-RSC familije so si de facto limitacija dzi ko shkolako aksesu ko kotor e Romane chavenge.

Dzi kote o najibe legalno beshibasko dokumento so e daden vi e dejen trubuj te ovel achoola o legalno problemo vash hramovibe ki shkola, kotar i aver rig kodo kerel aver javereder pharipena e chavorengi te oven crdime ki rig kotar e shkolake socialno servisoro, te na resljaren o azutipa kotar e regulative so anena lokibe thaj efektivno aksesu ki edukacija, sar so si e edukacijakere azutipa te marel pes o na avibe ki shkola, vaucherija te kinen pes lila, habe, transporto dzi ki shkola thaj aver¹⁰. Akava dureder anel limitiribe ko RSC-sko kapaciteto dzi ko shkolake servisege resljariba.

⁹ - D.lgs. 286/98, art. 38(1): “E terne avrijal kotar e them Italija musaj te hramonen pes ki shkola; sa e zakonora so si panle e hakajeja pe edukacija, aksesu dzi ko edukacijakere servisoro, vi participacija ko dzivdipe kotar e sholaki komuniteta si panle lencar.”

- D.P.R. 394/99, art. 45, co. 1: “E avrune terne tikne chave so beshena ki Italija resarena o hakaj vash l edukacija bi kodo rodipe si olen vaj na oficijalno legalno beshipe, kodo si jekh thaj jekh e hakajencar sar so si e themitne Italijancon. Von musaj te dzan te oven hramome thaj te dzan ki shkola sar so phenen e zakonora. O hramovibe e avrune chavengo kotar o them ko Italijakere shkole klaso lela thaj jekh thaj jekh e modelencar save so si e Italijakere ternencar.”

¹⁰ Dikh Asgi : *Minori stranieri e diritto all'istruzione e alla formazione professionale Sintesi della normativa vigente e delle indicazioni ministeriali (aggiornata con le Linee guida del MIUR del febbraio 2014)*, edited by Elena Rozzi e Mariella Console, 2014

Ko nakhle duj bersh ko foro Rome, sar volontersko kapacitetora kola so azutisarde te ovel lokeder o aksesio dzi ko socijalno servisoro limitisarde peske aktivitetora, odolesar pelo tele o hramovibe kotar e RSC-enge chavore ki fundavni shkola, numa o numero pelo thaj ki mashkarutni shkola.

Ko 11 glavno 'oficijalno' Romane beshibaske thana ande foro Roma, o hramovibe ki mandatorno shkola ko 2017-2018 peljas vash e 48% ki komparacija kotar e varma ko 2015-2016 shkolako bersh¹¹.

Ki vrama kotar e 2015-2016 shkolako bershkote sine 1,972 Romane chavore hramome ki shkola. Sar so phenel o Roma Capitale's Departamento vash e Shkola thaj e Edukacijakere Servisoro, ko 2016-17 pe than sine 1,400 Romane chavore hramosarde ki shkola, ulavde ko kategorije: 110 ko hurdelina, 829 ki fundavni shkola, vi 461 ki mashkarutni shkola. Von sine hramosarde totalno ko 200 shkole, chuvindoj andre vi e 32 hurdelina, 100 fundavne shkole thaj 68 mashkarutne shkole.

Ko 2017-2018 shkolako bersh, o numero kotar e Romane chavore kola so train ko formalno vi 'toleririme' beshipaske thana o numero kotar e hramosarde chavore ki mandatorno edukacija peljas ko 1025: 84 ko hurdelina, 612 ki fundavni shkola, 328 ki mashkarutni shkola, thaj numa 1 ki mashkarutni shkola.

I redukcija te resljarel pes shkolako transport te oven harneder e pokimata, si jekh kotar o rezultato te teljarel pes o hramoviba ki shkola. Akana e shkolako transporto si ko vasta kotar e Roma Multiservizi, kova so shaj numa dopash te perel o rodipe pala e shkolako transport ko kotor kotar e oficijalno beshipaske thana. E Romane chavoren kolen isi oficijalno legalno beshipe ki Romana resljarena adekvatno transportno servisoro. Ko sako jekh shkolako buso trubuj te oven duj dzene pashe o shofero kola so ka len e chavoren ki shkola, numa o personal si limitirimo thaj naj adekvatno trenirimo vash e efektivno komunikacija e ciljno grupaja.

O glavno problemo si e lovengo chinavibe so anela limitirimo busengo numero, e buseske linije si harneder thaj kotar 30 akana si 26. Akana sar rezultato kotar kodo e shkolake busora musaj te traden lungeder drumo mashkar javera shkole, thaj o buso crdel buchaja angleder e vramaja anglal o izmiri, thaj butivar e chavore avena ki shkola khana crdije e klasora. O avgo chavo butivar avela ko 9 chaso anglal o izmeri thaj butivar dzala peske angleder te agorisaren pes e klasora, soske e busoncar si kerdo kontrakto pe limitirimo chasongo butikeribe.

¹¹ Associazione 21 luglio, *op. cit.*, pag. 61.

Vi pala akala pharipena, o ROMunicare rodipa sikavela pes zurali mangin te hramonen pes e chave ki shkola, kodo si sikavdi mangin kotar e romane familije so train ko marginalizirime vi na-formalno beshipaske thana(sar diferencija kotar e formalno vi toleririme beshipaske thana),buteder olendar na perena e rodipena te shaj te aplicirinen vash e beshipasko lil ki Roma. Pala o reporto kotar e Parlamentarno Rodipaski Komisija pe siguritetovi foresko phageripe/ulavipe/ andre vi ki periferija,khedimi ko Decembro 2017, i populacija savi so trail ko akala thana si pashe 1,200 manusha ko shela mikro beshibaske thana¹².

ROMunicare resljarda akale populacija¹³thrujal e evaluacijako phuchibasko lil vash e participatorenge trubuimata ko projektesko treningo thaj e aktivitetija vash e khetanipaske sikljoviba. Akava dija shaibe te kheden pes buteder informacije vasholengere socijalno karakteristike thaj gindipa, numa vi adzikeripena pangle javere aspektoncar ko olengero sakodivesutnipe vi buchi. E khedime informacije sikavena kaj jekh kotar e shtar kotar e phuchle manusha na dzanena te ramosaren vi genaven, dzi kote e javera 38% numa agorisarde fundavni shkolaki edukacija.

Vi pala e harne edukacijakere nivelija, pashe 2/3 kotar e intervjuirime manusha gindin kaj i shkola si vazhno olengere chavenge, dzi kote javera 25% dikhen i shkola sar fundavno shaibe olengere chavenge ten ashen kotar e chororipa thaj ten ashen kotar e marginalizirime komunitete kolende so train. Numa 12% kotar e intervjuirime ohenen kaj numa formalno bichalen peske chaven ki shkola soske kodo formalno rodela pest e ovel kerdo kotar e Italijako zakono, vaj pale von nashti te bichalen e chaven ki shkola (vi pala kodo so von khamen) soske e familijarno rodipena rodona kotar e phureder chave olengo angazhmano khere thaj kodoleske von na dzana ki shkola.

I vakerdi mangin te hramoven peskere chaven ki shkola thaj te keren lokeder oelngeri participacija olate si kidijal but zurali, thaj si chaches instrument vash azutipe ki socijalno inkluzijako proceso vash e Romane chave, crdindoj okolendar majangle so train ko na-formalno beshipaske thana telal bilache dzungale kondicije.

¹² Te ovel pes odori ko micro-beshipaske thana ki Roma kote si javera sub-komune si akava: 48 (I sub-komunitete); 36 (II sub- komunitete); 12 (III sub- komunitete); 30 (IV sub- komunitete); 15 (V sub-komunitete); 18 (VI sub- komunitete); 21 (VII sub- komunitete); 9 (VIII sub- komunitete); 12 (IX sub-komunitete); 21 (X sub- komunitete); 9 (XII sub- komunitete); 9 (XIII sub- komunitete); 33 (XIV sub-komunitete); 27 (XV sub- komunitete).

¹³ O rodipe genela 150 manushen olendar 79 mursha vi 71 dzuvlja, upre tele e manushen si 34 bersh thaj si majcera/train/ 9 bersh ki Italija.

I mangin e chave te hramosaren pes ki shkola ikljovela vi kotar e obzervacije kerde kotar e nekoborom shkole kola so lele than ko projekto, thaj informirina kaj ko relativno beshibaskere familije ko jekh than e sedentario RSC familije kola so buteder vaj cereder dzivdinena ko legalno khera numa dureder kotar e jekhe vramake beshipaske thanendar si bari volja vi mangin te oven integririme, so avela kotar e personalno gindo te legaren peske chaven ki shkola thaj puteders te oven barikane kodoleja so olengere chave lena than ko shkolakere aktivitetija.

De fakto discriminacija

Specijalno e Roma kolen so naj validno beshipasko lil, i diskriminacija pala oi diskriminacija crdela vi angleder te oven hramosarde ki shkola, soske frekfentno butivar si paldime zorasar, thaj e familije beshena ko improvizirime khera.

Akala paldipa butivar chinaven e shkolako bershtaj anena pharipee chavoreng te hramosaren pes pale. Buteder olenge, specijalno kodolenge kola so naj hramome ki shkola vaj na dzana ki shkola, si telal e konkretno riziko te aven navizuelno ko sistemo.

Si but cera droma te kerel pes protekcija e chavenge kola so na dzana ki shkola, naj efektivno registracijake sistemora vaj drom te ovel araklo vash e adekvatno komlusorno shkola. I socijalno marginalizacija, e kehrengi segregacija thaj o najibe legalno beshipasko lil thaj o na regulirimo statusosi vareso so trubuj te vazdel thaj te crdel o procesija vash e socijalno asistencija, soske akala chavore si chinavde kotar e socijalno protekcijako sistemo.

Jekh javer dopredo pharo aspekto si e kontradikcije ki akanutni situacija– o pharipe te resljarel pes i edukacija ki pal o hakaj pala i edukacija– i grizha s i pala o fakto vash najibe beshipasko lil so o familije nashti te peren o rodipe/formularo/pala e ISEE (Ekivalentni Finasisko Indekso) forma, so gindil kaj von musaj te pokinen e shkolake pokimata, sar te arakhen pes anglal e majuucho lovengo fondo, thaj e shkole musaj olendar te roden pokimata vash e shkolako habe kotar akala familije. Vash jekh thaj jekhutno doshalipa von nashti te len vaucherija kotar e shkola, thaj aver.

Mamuj kodo, e resljade informacije kotar e ROMunicare rodipe dela indikacije kaj upre tele pashe € 320 si jekh manush, per person, thaj ko 85% kotar e kejsora resljarela masekoske love so khuvena ko budzeto na buteder kotar e € 500 pe manush.

Te avel tut legalno beshipasko lil rodela pes vi khana avel vorba vash e shkolako transportesko serviso. Shkolake busora save so dzana pala e Rpmance chave dzana numa ko kodola thana kote so naj publichno transporto, thaj numa dena serviso kodole Romenge kola so train ko formalno vaj toleririme bashipaske thana, dzi kote e Roma kola so train kotar akala thana ahoveni vi dureder navizuelno thaj na resaren save te si serviso ki savi te si forma kotar o transport.

Pe agor, e kerimata te del pes azutipe e chavorengi ki shkola shaj te sikaven pes numa khana e trubumata ka oven certificirime, thaj akava si telal o pharipe soske naj familijarno doktoro kova so shaj te vadel te crdel akava proceso.

E chavengero hramovibe kotar e RSC-engi kishkola kidijal si garantirimo kotar e shkolako sistemo, numa o efektivno resljariba pea kava hakaj si stopuimo kotar e sistemaske birokratikane komplikacije vash e socialno protekcija, so stopuimte den pes servisoro thaj azutipe ko shkolake aktivitetija kola so ka den e chavenge telal o socialno riziko te resljaren pesko hakaj te sikljon.

O akanutno mothovibe dendo kotar jekh shkolengo kotar

Ko shkole kote so kerdam vizita e projektosar, o habe ki shkola si garantirimo vi kodole chavenge kasken familijen naj love te pokinen, butivar soske naj administrativno shaipe bilovengo te ovel soske naj gasavo shaipe ki ISEE forma. Akava na pokinibe legarela dzi ko negativno finasisko butikheribe ko jekh kotar ko shkole. Ko nesave shkolengo numero, akava chavorengoro procento kotar e familije kolen naj beshipasko lil si cikno. Ko kejsa kotar e Istituto Comprensivo "Formato", kote si 15 chavore kolenge si garantirimo o habe ki shkola thaj o habe si bilovengo, numa o rezultato si negativno finasisko butikheribe e kompanijake kola so anena o habe ki shkola.

O azhutipe tavedela vi dureder te ovel garantirimo, thaj kerela pes upral e volontarno baza kotar e shkolake sikavngi rig: formalno te shaj te resljarel pes o azhutipe, trubuj te anel pes medikalno/sastipasko/ lil, sar kodo so dena vash e Specifichno Sikljovibasko Sastipasko nasvalipe. Akava pokimos trubuj te ovel uchardo kotar e familije numa von nashti te pokinen les soske akala avtohtono familije chorore.

I shkola dela thaj e siklovibaskere lila.

E shkole ko foro Roma den garancija pala e univerzalno edukacijako hakaj, numa o dzaipe ki shkola thaj e shkolake performanse ko anav vash e RSC chavore

pharuvél pes pala o lokalno konteksto, pala olengiri kherengeri situacija, thaj ko specijalno investiribe kotor e korkore shkole te den fascilitacija pala o shkolako inkluziviteto.

Sako divesesko dzaípe ki shkola e chavenge kotar e RSC vi dureder trubuj te ovel monitoririmi kotar e shkole. E liste kerde pale e piribe ki shkola mashkar e RSC sikle lela javera parameter kotar e avera sikle (i toleranciaja naj pe digra savi so trubuj te ovel thaj kodo dela chachipe soske naj jekh thaj jekh dzaípe ki shkola e javere chavencar, deíndoj specifichno-socioekologikano konteksto kote so von train; akava koncepto sar te si korkori peske si diskriminatorno.

O nivelu kotar e ikljovibe e shkolako angleder te agorisaren si bareder soske e servisengo azutipe si teleder, o transport si limitirimo, thaj naj kapacitatora khana kerel pes komparacija e lache dzivdipaske thanencar kolendar so legarela pes e komunaki administracija: te phenas sar, te naj pe than vuzho phani e chave nashti te piren ki shkola, soske o limitirimo numero nangjovipaske sobe thaj o akharibe ko 6 chaso anglal o izmeri te dzan ko buso kerena pharipena te dzal pes sakodive ki shkola.

Shaipaskere solucije

1) Vash e ENI schkolako kodo

Ciljosar te nakavel pes i paradoksalno situacija, si jekh solucija te impementirinel pes o **univerzalno inkluzijako mehanizmo vash e kherutne na –rezidentno chorore chave telal** e bersha, te implementirinel pes o univerzalno aksesu pe sastipaske servizora prezentirimo kotar e ENI (Na Registririme Europjanija) karte vash e EU themutne (vaj STP e na-EU themutne)¹⁴.

E kovle EU themutne ko foro Rome kola so nashti te resljaren e kondicije vash e beshipaske lila thaj olengere chave si ko bersha te piren ki shkola pala kodo mehanizmo ka shaj te dzan ki shkolaki administracija pala e socijalno grizha.

Te shaj te kherel pes kodo, e shkolale ofisora musaj te roden pasosho vaj pale adekvatno dokumento, kompilacija kotar e oficijalno lil kova so mothovel (o artiklo. 46 DPR n° 445/2000) o kherutno kotar o foro Rome vi aver lil kova so mothovel kaj ko akava momento nashti te del pes beshimasko dokumento soske naj e manushe bucharno than thaj love.

¹⁴Ministry of Health, with note DG RUERI/II/3152/P/I.3.b/1 of 19 February 2008

Vash sako jekh dendo serviso kotar e shkola, i shkola musaj te legarel ulavdo finasijengo lil pe pokimata, te vorbil pala kodo e kompententno EU themencar thaj e javutne administracijaja.

Ulavdo finasiengo legaripe ka lel pesko than sar so phenel o kodo **ENI SHKOLA**, kova ka ovel validno sako jekh shkolakero bersh thaj ka tavel sako bersh sar so si garantirimo.

2) Mediatorura thaj fasilitatorura vash migrantongere familijengi recepcija

Amen das propozalo e shkolen te ovel bucharne sar socialno asistentno/mediatoro kolengi rola ka ovel te:

- Migrantongere familijengi recepcija – kodo drom Romane (numa vi javera) – thaj ashunibe so trubuj olenge thaj savi si olengi situacija
- Oven manusha save so ka sikaven vi e javere bucharnen vash e aspektura phangle e familijengere socialno dukhavibasar thaj kulturakere specifike vi e familijakere vi e studentongere
- Oven sar varesavi phurt mashkar e shkole, familije thaj e socialno servisura.

Olengi buchi ka ovel te shunen e familijen thaj te den lenge azhutipe/dumo pe sa e birokracijakere procedure thaj te sigurine kaj shaj te aven dzi pe sa e hakaja sar so si, hakaj pe edukacija, sar so si phiribe ande shkola, e chavore ma te pokinen vash habe ande shkoli, thaj te del pes olenge shipe te len sichovibaskere lila bizi love. Von ka trubuj mishtes te prendzaren vi e familijengi socio-kulturaki historija te shaj te den olenge azhutipe thaj asistencija te shaj te del pes azhutipe e sicharenge vi e familijenge te shaj te pharuven pes e problemura save si pashe phangle vi e shkolencar vi e familijencar: sar e chave ka hacheren pes ande shkola, sikavela sar e familije thaj e socio-ekonomikane kondicije, i kultura thaj khereskere kondicije pe save e familije thaj e chave dzivdinena.

Ka ovel lacheste te shaj te arakhljas pes olenge vi translacijakere servisura trujal o telefono kana ka trubuj olenge, te shaj te kerel pes jekh lacheder trujalipe vash e shkole thaj vash e famiije pe vrama thaj kana so trubuj pes.

O shjipe te operirinel pes lachesti vi andre andi shkola vi avrijal olatar trubuj te ovel katar e strategikani importance, thaj kodoleske laches ka ovel te shasj te keren pes vi vizite ande khera te shaj pe vrama te dodzaren pes e znakura so sikavena kaj e chave ka chinaven te phiren ande shkola, vaj te shaj te prindzaren pes lacheder e familije thj e shkole. Ka ovel laches te shaj te kerel pes vi fasilitacija pe networkura/drakhina e servisoncar so den apes katar e publikane institucije thaj

kotar e volontarno grupendar, sar so si e socialno thaj sastipaskere servisura, thana khelibaske, librarije, sar vi thana dzi pe save shaj te avel pes bizi te pokinel pes vaj cine love te den pes vash avibe dzi pe thana kote so ka shaj te keren pes sportikane aktivitetura, kulturakere aktivitetura, shajipena vash digitalno sikljovipe, aktivitetura pe saave e romane familije nashti lokheste te aven korkore.

Legaripena vash lokheder avipe dzi pe buchi

E Romengi ekstremno bilachi situacija ande naformalno dzivdipaskere thana mashkar javer, sikaven pes vi kotar e 150 intervjuirime Roma kotar e ROMunicare: but harno nivelo kotar e manushikane kapitalo, bikvalificirime na formalno bucha (khedipe thaj biknipe metalura thaj javera materijalura), vash so lena love save si but hari vash normalno dzivdipe.

I situacija phendini upreder sikavela pes vi kotar e data baza informacijendar khedime kotar o Lolo Trushul thaj oleskere aktivitetura te promvirinen e Romengi inkluzija save so dzivdinena ande Monachina toleririmi mahala. Kodi data baza informacijendar kompletirinela i piktura vash e buchaki situacija mashkar e Roma save so dzivena ande Rome: numa duj kotar totalno 350 manusha save so dzivdinen ande Monachina kerena regularno buchi. O baro numero manushendar save so kerena buchi khedindoj phurano sastrn/metalura, sikavela o reducirimo numero kotar e buchakere kontraktura save so sikavela pes ande konteksto kotar o Lolo Trushul.

E aspiracije vash e buchi majbut si vash bikvalificirime buchi: kodo si bucha save so roden repetetivno aktivitetura koleng chi trubuj varesavi specifikani edukacija vaj treningo, kodo si bucha save so keren pes vastencar, trubuj fizikani zor thaj but cikno nivelo kotar inicijative thaj but tikni sama. Mashkar kadala bucha si i manuelno buchi; asistencija pe ofiseskere aktivitetura; asistencija pe produkcija, edukacija thaj sastipaskere servisura; strazharura; manusha so vuzharen; manusha so biknen pe droma; biedukacijaki buchi pe farme, konstrukcije thaj industrijakere fizikane bucharne.

Pashe 15% kotar e intervjuirime manushendar sikavde aspiracije vash buteder kvalificirime bucharne thana vash save trubuj kvaifikacije so shaj te len pes ande shkola vaj kotar eksperienar katar e angleder kerdine bucha. Kote khuvana e bucha sar so si specijalizirime mehanikura, eltronichara, thaj manusha so keren meblo; manusha so traden vurdona; bucha ande kino-biknipe thaj ande

restorantura te keren habe vaj te keren buchi ande baro; thaj bucha ande servisura, frizerura, kozmetichara vaj shnajderura.

Shajutne intervencije vash suporto vash RSC bucha

I javereder piktura so ikljovela kotar e data baza informacijendar vash e Roma save so dzivena ande naformalno thana thaj e lekcije so siklilem kotar e eksperienca kotar o foro Rome¹⁵ phenen vash jekh shajutni strategija vash e inkluzija vash e bucharne thana: kodo s ii Nacionalno Stretegija vash RSC inkluzija, savi so phenel vash o trubujipe kotar jekh "individualizirimi thaj diferencirimi" metodologija so reducirinela/harnjarela o riziko kotar e hibi thaj te sigurinel pes e resursengi optimalizacija.

Kodi metodologija bazirinela pes upral o trubujipe te kerel pes kooperacija mashkar e Centrura vash e Buchi (CPI) thaj e Centrura vash Orientiribe pe Bucha (COL) te motivirinel pes o balanso mashkar e oferta thaj trubujipe buchendar, kana ka vazden pes e dzanipena thaj aspiracije vash sako jekh individualco, eliminirindoj e diskriminacija ko bucharne thana thaj aktiviribe profesionalno treningura thaj aktivitetura dzaindoj pala arakhibe buchi vash e persone vaj olengere biznisongere planura.

Javer lacho phundre majangle shaj te ovel keribe integririmi strategija mamuj o khovlipe pe savo, e intervencije vash bareder shajipena te arakhel pes buchi si komplementarno e javera socialno vaj sastipaskere intervencije, sar kotor jekhe integririme procesosko vash azhutipe.

Dzaindoj pala kadi specifikani intervencija ko anav e buchako, e klejako instrument vash lokheder buchaki zor thaj fasilitirimi inkluzija ande buchako bazaro/market, shaj te ovel keripe intenzivno servisura vash arakhibe buchi trujal tutoriribaskere servisura te azhutil pes e individualconge te arakhen buchi savi si majpashe dzi pe manushengere profesionalno dzanipa thaj aspiracije, sar so rodela o lokalno buchako pazaro/market.

I ideja si te kerel pes drakhin/netvorko kotar individualizirime servisura dzi pe save shaj te avel pes trujale e centrura save si kobor so shaj pasheder dzi pe mahale. Teli kodo haljovela pes vi specifikani asistencija trujal e "kompetentno servisongo" sistemo, majangle ande CPI thaj COL, thaj keripe specifikane servisongere centrura

¹⁵Vash egzemplo dikh Romatelier inicijativa vaj i inicijativa kotar o Lolo Trushul so dzala ande Monachina kampo

kobor so shaj pasheder dzi pe RSC mahale te resel pes kobor so shaj bareder manushengo numero.

O avguno serviso ka ovel kodo kotar univerzaln asistencija, savi so musaj te astarel analizasar o rodipena buchendar khetane e definiribasar pe jekh personalizirime asistencijako drom, silosar te “prendzaren pes e buchakere marketosar”, pala so ka avel pes dzi pe khuvice andre ano buchako market vaj ande edukacijako/treningosko sistemo.

Centralno rola ka ovel upral edukacijako thaj treningosko sistemo, shajipencar e individualconge te phiren pala treningosko drom pe savo ka ovel ucheder praktikano kontento.

Dzikote e Roma Capitalehas eksperimentirinde e intervencijasar ande Monachina kampo, ka trubuj te implementirinen pes specijalizirime dujto-nivelosere orientaciono aktivitetura, kerindoj rodipe upral e dzanipena, thaj na numa vi te dikhel pes pe detalura e individualcongere profesionaliteto thaj treningoski eksperienca, numa vi te motivirinen pes e individualcura vash zuraleder, proaktivno thaj autonomno gindipe.

Kana phenela pes vash e asistencija pe khuvice andre ano buchako market, e aktivno eksperience kotar e aktivno politike so aba egzistuin vash e dukhadvine individualcura, ka shaj te len pes thaj te kerel pes jekh kompleto kotar e intervencije save ka azhutin e Romen te integririne pes pe buchaki zor, leindoj kate vi:

- a) asistencija te khuvel pes andre ano buchako marketo;
- b) oferte vash buchi, dzikote khamela pes, vi te len pes bonusura e manushenge so dena buchi (te shaj te avel pes dzi pe resursura);
- c) oferte vash kontraktura pe treniribe, so shaj te kerel pes vi avrijal o them trujal azhutipe kotar drakhin/netvorko Eures
- d) oferte vash stazhiribe (grantosar vi bigrantosar vash stazhiribe);
- e) asistencija vash korkore te arakhen penge buchi vaj te astaren pengere biznesura;
- f) intervencije te motivirinel pes trans-nacionalno mobiliteto;

Vash kadala aktivipa te lel pes azhutipe thaj asistencija vi kotar e buchakere servisura, majangle kombinirindoj e aktiviteton kotar e COL thaj e CPI, numa involvirindoj vi e privatnikane bucharipaskere servison thaj te del pes shajipe vi vash tutoriribe. Sar te si, i resarin sit e del pes konstantno thaj lungi vramaki asistencija vash e individualcura cilosar te khuven andre ande buchaki zor,

identificirindoj e shajutne dromen te shaj te resel pes kodo cilo thaj e aktivitetija save trubuj te implementirinen pes sar kotor e intervencijengere kompletostar savo ka promovirinel bucharipe thaj dzanlipe vash bucharipe, sa dzikote na identificirinena pes e majlache instrumentura vash suporto.

Asistencija vash khuvibe andre ano buchako marketo

Klejutno aktiviteti ano inkluzijako procesi si i **asistencija te khuvel pes ande buchako marketo**, so si but importantno vash e teljarde thaj dukhavdine manusha, sar kotor e **personalizirime procesostar** identificirimo pe orientaciono faza thaj kerdino upral funda kotar e trubujimata thaj personalno thaj profesionalno individualcongi historija, sar drom te planirinel pes thaj te implementirinel pe efektivno thaj targetirime instrumentura vash khuvibe andre ande buchako market.

Kodo serviso, savo so lela vi aktivno thaj intezivno hemipe kotar tutoro, cilo si te:

- Garantirinel asistencija vash aktivno rodipe buchi thaj profesionalno planesko definiribe;
- Deipe suporto vash **keripe buchaki eksperiencia**, leindoj kate vi kontrakto vash stazhiribe vaj **stazhiribe**;
- **Deipe suporto** kana ka **khuvel pes andre** ano buchako marketo thaj te sigurinel pes kaj o bucharno than ikerela pes dureder.

Te shaj te avel pes dzi kodola resarina/cilura, majlacho phundro majangle te keren pes projektura te kerel pes lokheder RSC avibe dzi pe buchaki zor, si te kerel pes lokalno **netvorko/drakhin** kotar e publikane thaj privatnikane akterura save so shaj te identificirinen thaj selektirinen e majlachen shajipena vash bucharipe pe lokalno nivelo.

Sar kotor kadale procesostar, e operatorura musaj te:

- Identifikacija pe **bucharipaskere shajipena** save ka oven majlache vash konkretno subjekto (*arakhibe*);
- Profesionalno dzanlipasko thaj kompetencijengo promoviribe ande sistemo vash arakhibe buchi, leindoj kate khetane kadale aktivitetoncar vi deipe save te ovel bonusija te den pes vash kadala so dena buchi;
- Hemenen pes i oferta thaj o rodipe kodolesar so ka identifikuin pes e kompanije save so dena majlashe shajipena vash buchi;

- Asistiribe ande **anlal-selektiribaski faza** (intervju pe telefono, intervju anglal e manusha thaj javer);
- Asistiribe koodolen so dena buchi te identifikuin e majlache tipon kotar kontrakto vash manushesko bucharno than;
- Asistiribe manusheske te asimilirinel pes ande kompanija thaj te lel than ko treningosko definiribe.

Integririmo sistemo kotar e lokalno socijalno servisura te keren lokheder o khuvibe ande buchaki zor

E bare pharipena te avel ppes dzi pe kancalarije save so dena bucharipaskere servisura te mandatirinen o planiribe thaj i implementacija katar e aktivno bucharipaskere politike save so shaj te resen dzi pe Romane komunitetura, sar so si e Mobilno Birorura vash inkluzija save so shaj te resen ko thana kote so e manusha dziven. Cilosar te asistiren pes e majdukhavdine grupe te aven dzi pe bucharni zor, trubuj te promovirinel pes socijalno inkluzija pe sako jekh dzivdipaski sfera thaj esencijalno trubujimata, thaj te astaren integririme aktivitetura save so ka shaj te dikhen dureder kotar o koncepto vash singlo referencijalno serviso thaj so ka kreirinel sinergija mashkar e buchi so keren e socijalno servisura thaj bucharipaskere servisura. O specifikano dukhavibe sakone jekhe individualcosko si klejako faktoro te arakhel pes i strategija vash sako jekh bucharno than vash kodola dukhavdine manusha.

Sako jekh operatoro hemimo ande deipe servisura vash e dukhavdine manushenge (socijalno servisura, regionalno administracija, bucharipeskere centrura, centrura vash sastipaski sama) normalno lena responsibiliteta vash e klientura, specijalno vash e servisura so von dena; von dureder dena kodola servisura thaj dena pengere profesionalno dzanipena te shaj te den laches kadala servisura.

I ideja vash "integririmi" strategija vash e upreder vakerdine buchenge kotar e hemime riga involvirime pe kodo, si shajutno modelo te nakhaven pes e pharipena so shaj te sikaven pes pe bucharipaskere servisongo operatorura, kana von ka trubuj te den gasave servisura save so ka oven efektivno vash e persona trujal olesko direktno hemibe ande kadala procesija.